

Robert Dziembowski, Krystyna Szczechowicz

Ochrona czci w przepisach Prawa prasowego

Media – Kultura – Komunikacja Społeczna 7, 259-264

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ochrona czci w przepisach Prawa prasowego

Słowa kluczowe: prawo prasowe, dobra osobiste, cześć, dziennikarz, sprostowanie, odpowiedź

Key words: media law, well-being, dignity, journalist, correction, reply

Ochrona czci człowieka została zagwarantowana w ustawie z 26 stycznia 1984 roku Prawo prasowe¹. Prawo prasowe dotyczy działalności prasy. Zgodnie z art. 7 ust. 2 pkt 1 pr. pras.:

prasa oznacza publikacje periodyczne, które nie tworzą zamkniętej, jednorodnej całości, ukazujące się nie rzadziej niż raz do roku, opatrzone stałym tytułem albo nazwą, numerem bieżącym i datą, a w szczególności: dzienniki i czasopisma, serwisy agencyjne, stałe przekazy teleksowe, biuletyny, programy radiowe i telewizyjne oraz kroniki filmowe; prasą są także wszelkie istniejące i powstające w wyniku postępu technicznego środki masowego przekazywania, w tym także rozgłoszenie oraz tele- i radiowęzły zakładowe, upowszechniające publikacje periodyczne za pomocą druku, wizji, fonii lub innej techniki rozpowszechniania; prasa obejmuje również zespoły ludzi i poszczególne osoby zajmujące się działalnością dziennikarską.

Prasę cechują następujące elementy:

- 1) **periodyczność** – okresowe pojawianie się kolejnych numerów (programów, audycji) w określonej jednostce czasu;
- 2) **otwartość i różnorodność** – publikacje periodyczne, które nie tworzą zamkniętej, jednorodnej całości;
- 3) **maksymalny interwał 1 roku** – ukazywanie się nie rzadziej niż raz do roku;
- 4) **stały tytuł oraz bieżący numer i data** – publikacje muszą być opatrzone stałym tytułem bądź nazwą, numerem bieżącym i datą².

Wszystkie elementy definicji prasy wymienione powyżej muszą wystąpić łącznie. Brak któregośkolwiek elementu powoduje, że danej publikacji nie można uznać za publikację prasową w rozumieniu prawa prasowego. W tym przypadku przepisy ustawy Prawo prasowe nie mogą mieć zastosowania³.

Warto zauważyć, że elektroniczne odpowiedniki ukazującej się na rynku tradycyjnej prasy, które są periodycznie wprowadzane i rozpowszechniane w Internecie, muszą być uznane za prasę w rozumieniu ustawy Prawo prasowe. Dotyczy to nie tylko internetowych wydań dzienników czy czasopism

¹ Ustawa z 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (Dz.U. nr 5, poz. 24, z późn. zm.); dalej: pr. pras.

² I. Dobosz, *Prawo prasowe. Podręcznik*, Warszawa 2006, s. 74–75.

³ Tamże, s. 76.

ukazujących się w tradycyjnej drukowanej formie, ale również periodyków ukazujących się wyłącznie w Internecie i nieposiadających odpowiednika w postaci drukowanej⁴. Analogiczna sytuacja dotyczy oczywiście internetowych stacji radiowych oraz telewizyjnych⁵.

Zgodnie z art. 12 ust. 1 pr. pras. dziennikarz jest obowiązany do zachowania szczególnej staranności i rzetelności przy zbieraniu i wykorzystywaniu materiałów prasowych, a zwłaszcza do sprawdzenia prawdziwości uzyskanych wiadomości lub podania ich źródła. Dziennikarz powinien chronić dobra osobiste. Obowiązany jest do ochrony interesów działających w dobrej wierze informatorów oraz innych osób, które okazują mu zaufanie.

Podkreślony w art. 12 ust. 1 pkt 1 pr. pras. obowiązek dziennikarza do zachowania szczególnej staranności i rzetelności oznacza kwalifikowaną staranność i rzetelność, wyższą niż normalna. Ustawodawca, formułując wymóg szczególnej staranności, wymaga od dziennikarza staranności wyjątkowej, większej od wymogu staranności normalnie oczekiwanej w obrocie cywilnoprawnym⁶.

Staranność w zawodzie dziennikarskim powinna oznaczać dokładność, pilność, sumiennność, dbałość o szczegóły. Pod pojęciem rzetelności należy rozumieć uczciwość, solidność i odpowiedzialność za słowo⁷. Dziennikarz, z racji wykonywanego zawodu, ma zdecydowanie większą możliwość wyrządzenia krzywdy innym osobom. Zarówno sprostowanie, jak i przeprosiny nie są w stanie takiego czynu wymazać. Zasięg publikacji prasowych, radiowych i telewizyjnych oraz masowość ich odbioru powoduje konieczność zwrócenia szczególnej uwagi na możliwość bezprawnego naruszenia czci określonej jednostki⁸.

Obowiązek szczególnej staranności i rzetelności dotyczy nie tylko etapu zbierania materiałów prasowych, ale również ich wykorzystania. W art. 12 ust. 1 pkt 1 pr. pras. ustawodawca wskazuje wymóg sprawdzenia prawdziwości uzyskanych informacji lub podania ich źródła. Zapis taki mógłby prowadzić do wniosku, że dopuszczalne jest zacytowanie informatora bez konieczności weryfikacji jego wypowiedzi. Możliwość taka została jednak ograniczona w orzecznictwie sądowym wyłącznie do sytuacji, w której źródło informacji można określić mianem wiarygodnego. Za wiarygodne należy uznać źródła takie, jak: uznany autorytet w określonej dziedzinie, rzecznik prasowy, osoba publicznego zaufania czy urzędnik administracji rządowej bądź samorządowej. Od dziennikarza nie wymaga się sprawdzania zgodności z prawdą informacji pochodzących od osób, co do których istnieje powszechne domniemanie posiadanych przez nie kompetencji fachowych w sprawach będących przedmiotem wypowiedzi. Należy podkreślić, że za wiarygodną nie może być uznana osoba zainteresowana w danej sprawie.

⁴ *Prawo mediów*, red. J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, Warszawa 2005, s. 189.

⁵ Więcej na temat rozwoju i funkcjonowania prasy oraz tzw. nowych mediów zob. *Słownik wiedzy o mediach*, red. E. Chudziński, Warszawa–Bielsko-Biała 2007.

⁶ J. Sobczak, *Prawo prasowe. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2000, s. 268–269.

⁷ J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 407.

⁸ I. Dobosz, *Prawo i etyka w zawodzie dziennikarza*, Warszawa 2008, s. 60–61.

Do przyjęcia wiarygodności nie wystarcza również opinia dziennikarza oparta na jego subiektywnym odczuciu⁹. Podanie źródła informacji, nawet w przypadku, gdy jest to źródło oficjalne, nie jest równoznaczne z uznaniem dziennikarza za niewinnego, szczególnie z punktu odpowiedzialności karnej. Użycie informacji podanej wcześniej w innym środku masowego komunikowania (na przykład w gazecie, radiu czy telewizji) bez sprawdzenia jej nie wyłącza odpowiedzialności dziennikarza za ponowne podanie tej informacji. Prawo prasowe zwalnia całkowicie od odpowiedzialności wyłącznie za przedrukowanie materiałów Państwowej Agencji Prasowej oraz za zamieszczenie komunikatów urzędowych, obwieszczeń, uchwał, zarządzeń, orzeczeń sądowych, ogłoszeń i listów gończych, o których mowa w art. 34 i 35 pr. pras.¹⁰

Artykuł 12 ust. 1 pkt 2 nakazuje dziennikarzowi chronić dobra osobiste oraz interesy działających w dobrej wierze informatorów i innych osób, które okazują mu zaufanie. W działalności dziennikarskiej bardzo często dochodzi do konfliktu pomiędzy obowiązkiem ochrony dóbr osobistych, takich jak cześć czy godność osoby, a prawem społeczeństwa do informacji¹¹. Dziennikarze nie mogą zapominać o osobach trzecich uwikłanych w daną sprawę (na przykład o świadkach, poszkodowanych, ich rodzinach), którym publikacja może wyrządzić krzywdę, nawet jeśli była podjęta w słusznym interesie. Ostrożności wymaga wykorzystanie akt sądowych, mogących zawierać informacje prawnie chronione (jak stan zdrowia osoby – tak fizyczny, jak i psychiczny), oraz posługiwanie się zdjęciami osób, gdyż może dojść do naruszenia czyjegoś wizerunku czy sfery pamięci po osobie zmarłej¹².

Ochrona informatorów oraz innych osób, które zaufały dziennikarzowi, wiąże się przede wszystkim z tajemnicą dziennikarską, ale również z ochroną ich wszelkiego rodzaju interesów, tak majątkowych, jak i niemajątkowych. Dziennikarz powinien zwracać szczególną uwagę na to, aby informatorzy i wszystkie osoby, które mu zaufały i udzieliły informacji w dobrej wierze, nie poniosły negatywnych dla siebie konsekwencji. W sytuacji, gdy dziennikarz zorientuje się, że został wprowadzony w błąd, dalej obowiązują go przepisy o zachowaniu tajemnicy zawodowej (art. 15 ust. 2 pkt 1 pr. pras.). Nie pozwalają one na ujawnienie danych umożliwiających identyfikację informatorów czy autorów materiałów prasowych. Z tej tajemnicy dziennikarz jest zwolniony tylko w dwóch przypadkach. Po pierwsze, gdy informacja, materiał prasowy, list do redakcji bądź inny materiał dotyczy przestępstwa określonego w art. 240 § 1 k.k. Po drugie, gdy autor lub osoba przekazująca materiał wyłącznie do wiadomości dziennikarza wyrazi zgodę na ujawnienie nazwiska bądź tego materiału (art. 16 ust. 1 pr. pras.)¹³.

Polskie prawo prasowe przewiduje dwie możliwości reakcji na naruszenie dóbr osobistych, w tym czci. Pierwszą jest instytucja sprostowania,

⁹ M. Zaremba, *Prawo prasowe. Ujęcie praktyczne*, Warszawa 2007, s. 80–81.

¹⁰ I. Dobosz, *Prawo i etyka w zawodzie...*, s. 60–61.

¹¹ E. Ferenc-Szydełko, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 104–105.

¹² I. Dobosz, *Prawo i etyka w zawodzie...*, s. 62–63.

¹³ W. Orzewski, *Wydawca i prawo*, Warszawa 2008, s. 37–38.

a drugą – odpowiedzi. Instytucja sprostowania (*das Gegendarstellungsrecht*) wywodzi się z systemu niemiecko-austriackiego. Sprostowanie musi odnosić się do faktów, a nie do ocen. Osoba, która żąda sprostowania, powinna mieć uzasadniony interes w jego zamieszczeniu. Przede wszystkim będzie się on wiązał z faktem naruszenia czci, choć może również dotyczyć ochrony prawd historycznych czy rzetelności i ścisłości faktów¹⁴.

Instytucja odpowiedzi (*droit de response*) – system francuski – nie wymaga naruszenia jakiegokolwiek interesu osoby wymienionej bądź wskazanej w prasie, a tym bardziej popełnienia przestępstwa zniesławienia czy zniewagi. To sam fakt wymienienia lub wskazania w prasie upoważnia osobę do żądania zamieszczenia odpowiedzi, w tym również do polemizowania z zawartymi w materiale ocenami¹⁵.

Sprostowanie, zgodnie z art. 31 pkt 1 pr. pras., jest rzeczowym i odnoszącym się do faktów oświadczeniem zainteresowanego podmiotu (osoby fizycznej, prawnej oraz innej jednostki organizacyjnej), odnoszącym się do wiadomości nieścisłej bądź nieprawdziwej. Odpowiedzią jest rzeczowe oświadczenie dotyczące stwierdzenia zagrażającego dobrom osobistym zainteresowanego podmiotu. Obie instytucje są rodzajem reakcji na treść materiału prasowego poprzez oświadczenie zainteresowanego podmiotu. Ich zasadniczym przedmiotem jest konkretny komunikat skierowany do publiczności prasy i ogłaszany za jej pośrednictwem¹⁶.

Prawo do wystąpienia z żądaniem sprostowania i odpowiedzi posiadają wyłącznie zainteresowane osoby fizyczne, osoby prawne lub inne jednostki organizacyjne. W naukach prawnych wyodrębniono podmioty zainteresowane bezpośrednio oraz pośrednio. Zainteresowanym pośrednio jest każdy, kogo dotyczy informacja zawarta w materiale prasowym. Podmiotem zainteresowanym pośrednio może być wyłącznie osoba (fizyczna bądź prawna) wskazana w art. 33 ust. 2 pkt 2, która podejmuje po śmierci bezpośrednio zainteresowanej osoby działania. Musi być to jednak osoba, która była związana z podmiotem zainteresowanym bezpośrednio stosunkiem służbowym, wspólną pracą czy działalnością albo była z nim spokrewniona lub spowinowacana. Do innej jednostki organizacyjnej, posiadającej na mocy ustawy prawo do żądania opublikowania sprostowania i odpowiedzi, należą podmioty zbiorowe (korporacyjne), nieposiadające osobowości prawnej (na przykład spółki cywilne czy stowarzyszenia zwykle)¹⁷.

Zasady zgłaszania żądania publikacji sprostowania i odpowiedzi są tożsame. Inne są natomiast zasady ich publikowania. Artykuł 32 pr. pras. określa terminy i zasady publikacji sprostowań i odpowiedzi. Objętość sprostowania i odpowiedzi jest limitowana (z wyjątkiem sprostowania lub odpowiedzi pochodzących od naczelnych i centralnych organów władzy i administracji państwowej, których limit nie dotyczy) i nie może ona przekroczyć dwukrotnej

¹⁴ I. Dobosz, *Prawo i etyka w zawodzie...*, s. 95.

¹⁵ Tamże, s. 94–95.

¹⁶ B. Kosmus, *Sprostowanie i odpowiedź prasowa*, Warszawa 2006, s. 73.

¹⁷ E. Ferenc-Szydełko, dz. cyt., s. 159–160.

objętości fragmentu materiału prasowego, którego dotyczy. Zgodnie z art. 32 ust. 7 pr. pras. redakcja nie może jednak żądać, aby sprostowanie i odpowiedź były krótsze niż pół strony znormalizowanego maszynopisu¹⁸.

Przepisy o sprostowaniach i odpowiedziach określają terminy odnoszące się tak do zainteresowanej osoby, jak i redaktora naczelnego. Zainteresowany podmiot może wystąpić z żądaniem publikacji sprostowania lub odpowiedzi przed upływem jednego miesiąca od dnia opublikowania materiału prasowego, nie później jednak niż trzy miesiące od jego opublikowania w przypadku, gdy zainteresowany nie mógł zapoznać się wcześniej z treścią publikacji (art. 33 ust. 2 pkt 4 pr. pras.)¹⁹. Terminem początkowym, wiążącym redaktora naczelnego, określonym w art. 32 ust. 1 pkt 1 i 3 oraz w ust. 2 pr. pras. jest dzień otrzymania przez redakcję sprostowania lub odpowiedzi²⁰. W przypadku dzienników (drukowanych, ale również radiowych i telewizyjnych) sprostowanie i odpowiedź należy opublikować w ciągu 7 dni od jego otrzymania. W przypadku czasopism sprostowanie i odpowiedź należy opublikować w najbliższym bądź jednym z dwóch następujących po nim numerów przygotowywanych do druku. W przypadku innego niż dziennik przekazu za pomocą dźwięku oraz dźwięku i obrazu sprostowanie bądź odpowiedź powinny zostać opublikowane w najbliższym analogicznym przekazie, nie później jednak niż w ciągu 14 dni od ich otrzymania²¹. W przypadku, gdy możliwy termin opublikowania sprostowania lub odpowiedzi przekracza 6 miesięcy, sprostowanie lub odpowiedź należy dodatkowo opublikować w odpowiednim dzienniku na koszt wydawcy periodyku, w którym został umieszczony tekst podlegający sprostowaniu czy odpowiedzi²².

W celu zachowania terminu wystąpienia ze sprostowaniem lub odpowiedzią wymagane jest doręczenie redaktorowi naczelnemu żądania wraz z tekstem sprostowania czy odpowiedzi przed upływem tego terminu. Wysłanie pocztą bądź poprzez inne medium nie jest wystarczające, gdyż złożenie żądania wywiera skutek wówczas, gdy doszło ono do redaktora naczelnego w sposób umożliwiający mu zapoznanie się z jego treścią²³ (przed upływem terminu prekluzyjnego – art. 61 § 1 k.c.). Powyższy termin jest terminem materialno-prawnym – nie podlega przywróceniu ani przedłużeniu²⁴.

Redaktor naczelny może odmówić opublikowania sprostowania lub odpowiedzi w przypadkach określonych w art. 33 ust. 1 i 2 pr. pras. Ustawodawca podzielił przesłanki odmowy publikacji na obligatoryjne i fakultatywne. Do przesłanek obligatoryjnych, określonych w art. 33 ust. 1, zaliczamy niespełnienie przez sprostowanie lub odpowiedź wymogów określonych w art. 31

¹⁸ B. Kosmus, dz. cyt., s. 125–128.

¹⁹ Tamże, s. 129.

²⁰ J. Sobczak, *Prawo prasowe. Podręcznik...*, s. 351.

²¹ I. Dobosz, *Prawo prasowe. Podręcznik*, s. 258–259.

²² J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, s. 755–756.

²³ Skutek odniesie „doręczenie przesyłki pocztowej lub jej awizowanie na adres prywatny redaktora naczelnego, jak i na adres redakcji, a także przesłanie faksu do redakcji, e-maila, złożenie w kancelarii, biurze podawczym, recepcji itp.” (cyt. za: B. Kosmus, dz. cyt., s. 130).

²⁴ Tamże.

pr. pras. Sprostowanie i odpowiedź nie mogą również zawierać treści karalnych lub naruszających dobra osobiste osób trzecich oraz podważać faktów stwierdzonych prawomocnym orzeczeniem. Treść oraz forma nadesłanego tekstu muszą być zgodne z zasadami współżycia społecznego²⁵. Do przesłanek fakultatywnych, określonych w art. 33 ust. 2 pr. pras., ustawodawca zaliczył sytuację, gdy sprostowanie i odpowiedź nie dotyczą treści zawartych w materiale prasowym oraz gdy nie zostały wystosowane przez osobę, której dotyczą fakty przytoczone w prostowanym materiale (z wyjątkiem sytuacji, gdy sprostowania lub odpowiedzi po śmierci bezpośrednio zainteresowanej osoby dokonuje osoba zainteresowana w związku ze stosunkiem służbowym, wspólną pracą lub działalnością albo w związku z więzami pokrewieństwa lub powinowactwa). Redaktor naczelny może również odmówić opublikowania sprostowania, gdy odnosi się ono do wiadomości już poprzednio sprostowanej. Sprostowanie lub odpowiedź nie muszą zostać uwzględnione, gdy zostały nadesłane po upływie wymaganego terminu oraz gdy nie spełniają wymogów co do objętości lub nie zostały podpisane w sposób umożliwiający redakcji identyfikację autora²⁶.

Odmawiając publikacji sprostowania lub odpowiedzi, redaktor naczelny powinien niezwłocznie przekazać wnioskodawcy stosowne pisemne zawiadomienie o odmowie i jego przyczynach. Należy przy tym wskazać, które fragmenty nadają się do publikacji. Prawo prasowe dopuszcza w takiej sytuacji wyznaczenie nowego terminu nadesłania poprawionego sprostowania lub odpowiedzi, który liczony będzie od dnia otrzymania zawiadomienia o odmowie i jego przyczynach. Redakcja nie może odmówić zamieszczenia sprostowania lub odpowiedzi, gdy zastosowano się do jej wskazań (art. 33 ust. 3 pr. pras.)²⁷.

Summary

The protection of one's dignity in the Media Law regulations

The protection of human dignity is guaranteed by the act of 26th January 1984 (Media Law). According to the act, the press is characterized by the following elements: periodicity, i.e. the publication of consecutive issues/copies (programmes) at regular intervals; candour and diversity, i.e. periodic publications which do not constitute a complete, homogeneous entity; publication within the maximum interval of one year, i.e. at least once a year; the same title, an issue number, and the date of publication. The duty of a journalist is to maintain a particularly high level of scrupulousness and honesty, i.e. a professional approach and expertise. A journalist should protect the well-being and interests of his/her informants acting in good faith, as well as others who have placed their trust in him/her. Polish media law stipulates two possible forms of dealing with the violation of one's well-being, including one's dignity.

²⁵ J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, s. 769–774.

²⁶ B. Kosmus, *dz. cyt.*, s. 137–139.

²⁷ I. Dobosz, *Prawo prasowe. Podręcznik*, s. 258.